

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО СПОРТУ В УКРАЇНІ

Олег Вареник, Максим Оніпченко

National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv, Ukraine

Анотація. У статті викладені основні питання, що стосуються організації та особливостей розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні, основних факторів, що визначають дані особливості, тенденції та загальні проблеми, актуальні для дитячого спорту.

Ключові слова: дитячо-юнацький спорт, система, організація, управління, підготовка.

Oleg Varenik, Maksym Onipchenko

ORGANIZATIONAL CONDITIONS FOR IMPROVING THE ACTIVITIES AND DEVELOPMENT OF CHILDREN'S AND YOUTH SPORTS ENTITIES IN UKRAINE

Abstract. This article is devoted to the organizing and particulars of the development of sports programs for children and young adults in Ukraine. It seeks to disclose certain peculiarities, tendencies and the most common problems children and young adults face in sports programs, the organization of the training system.

Keywords: children and young adults sports, the organization of the training system, management.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій, зв'язок теми з важливими науковими чи практичними планами. У період становлення ринкових умов господарювання дедалі частіше доводиться розглядати дитячо-юнацький спорт як частину виробничої діяльності суспільства, результатом якої є створюване нематеріальне благо у формі послуги, що має всі властивості товару. Споживачами цього блага є як окремі індивіди, так і суспільство в цілому.

На інноваційні перетворення спортивної організації, її адаптацію до умов життєдіяльності суспільства, що динамічно змінюються, істотно впливає низка моментів – соціальних, економічних, правових, демографічних тощо. Без їх детального вивчення неможливо розробити структурно-функціональну систему забезпечення виживання та ділових успіхів будь-якого спортивного підрозділу, визначити організаційно-педагогічні аспекти його діяльності. Усі ці закономірності тією чи іншою мірою характерні і для системи дитячо-юнацького спорту. Ситуація тут, як і раніше, залишається складною і суперечливою.

Для успішного пошуку шляхів розв'язання розглянутого блоку проблем необхідно насамперед їх класифікувати. Це стало першочерговим завданням нашого дослідження.

Особливості організаційно-управлінської діяльності знайшли відображення в окремих працях таких вітчизняних авторів: Анастасії Бондар (2018), Наталії Борейко (2021), Ольги Борисової та Євгена Петрушевського (2018), О.П. Митчик (2023), Наталії Середи (2018), Оксани Шинкарук (2016) та ін. Серед зарубіжних авторів, які досліджували різні аспекти організаційно-управлінської діяльності суб'єктів дитячо-юнацького спорту, слід відзначити D. Koller (2022), D. Hayes (2022), K.N. Park (2021) та T.J. Newman (2020).

Публікацій на тему дитячо-юнацького спорту в ринкових умовах на сьогодні є небагато, і основна їхня частина присвячена питанням теорії та методики підготовки, відбору спортсменів тощо. Це пов'язано з тим, що тема організації дитячо-юнацького спорту в умовах ринкової економіки, в умовах існування професійного спорту для фахівців у країнах, що раніше входили до складу Радянського Союзу, до певного часу була повністю закритою для вивчення. На жаль, актуальним є питання адаптації діяльності дитячо-юнацьких спортивних організацій до умов війни. Сьогодні ми маємо деякий робочий матеріал з цієї теми, але поки що залишається відчутним його дефіцит.

Дослідження було проведене в рамках теми 1.5 «Теоретичні та прикладні основи застосування комунікацій у спортивному менеджменті» Плану НДР НУФВСУ на 2021–2025 роки, яка виконується на кафедрі менеджменту і економіки спорту.

Мета дослідження – узагальнення організаційних умов вдосконалення діяльності та розвитку суб'єктів дитячо-юнацького спорту в ринкових умовах.

Методи дослідження: аналіз статистичних даних з офіційних джерел та досліджень провідних вчених та науковців у сфері фізичної культури і спорту; аналіз практичної діяльності дитячо-юнацьких спортивних організацій та організаційних структур управління; зіставлення та узагальнення наукових даних з проблем діяльності дитячо-юнацьких спортивних організацій.

Результати дослідження та їх обговорення. Для забезпечення ефективної підготовки спортсменів високого класу в Україні створено інфраструктуру резервного спорту, яка на 01.01.2014 р. включала в себе 1217 дитячо-юнацьких спортивних шкіл (далі – ДЮСШ) та спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву

Вареник О., Оніпченко М. Організаційні умови вдосконалення діяльності та розвитку суб'єктів дитячо-юнацького спорту в Україні. Спорт. Освіта. Здоров'я. 2025; 1: 10–13
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-2>

Varenik O., Onipchenko M. Organizational conditions for improving the activities and development of children's and youth sports entities in Ukraine. Sports. Education. Health. 2025; 1: 10–13
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-2>

(далі – СДЮСШОР); 16 369 тренерів-викладачів та тренерів з видів спорту; 460 959 вихованців ДЮСШ та СДЮСШОР.

Станом на 01.01.2023 р. в Україні налічувалося 1067 ДЮСШ та СДЮСШОР; 10 528 тренерів-викладачів та тренерів з видів спорту; 300 810 вихованців ДЮСШ та СДЮСШОР. Складність збору статистичних даних зумовлена тим, що на частині територій Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської та Харківської областей, АР Крим, м. Севастополь на сьогодні відбуваються воєнні дії, тому для вивчення динаміки розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні постає необхідність опрацювання та застосування методики, яка б дозволила отримувати об'єктивну інформацію [7].

Як свідчить досвід, дитячо-юнацькі спортивні школи є основною базою підготовки дієвого спортивного резерву для поповнення національних збірних команд України. Це первинна ланка інфраструктури резервного спорту.

Є два види організацій за формалізацією – формальні та неформальні. Перші мають чітко виражену структуру, цілі, посади та правила. Другі не мають чіткої структури, цілей та правил [1].

За формою власності виділяють (табл. 1): приватні, колективні, комунальні та державні організації [8]. Приватні організації контролюються власником, який має власні інтереси. Колективні організації контролюються декількома особами. Комунальні організації є власністю територіальних органів влади. Державні організації підпорядковуються державі.

Таблиця 1

Види організацій у дитячо-юнацькому спорті

Ознаки організації	Формальні/неформальні
За формою власності	Державні/приватні/колективні/комунальні
За формою результату	Комерційні/некомерційні
Тип завдань	Фінансові/політичні/освітні/медицинні/військові/інші
За формою об'єднання	Добровільні/примусові

За формою результату діяльності виділяють комерційні, які спрямовані на прибуток, та некомерційні, які не

орієнтовані на прибуток. У комерційній організації основною метою є досягнення максимального прибутку. Некомерційні організації не мають основною метою досягнення максимального прибутку. Їх створення може бути орієнтоване на соціальні, культурні, благодійні, політичні та інші цілі. Організації можуть виконувати фінансові, політичні, освітні, медичні, військові та інші завдання.

За формою об'єднання людей визначаються добровільні та примусові організації. Останні включають виправні установи, військові організації за принципом служби, лікувальні заклади. За характером діяльності організації можуть бути технологічні (засновані на виготовленні продукції та наданні послуг), програмно-цільові (вирішують певні соціальні проблеми у конкретних верствах суспільства) [3].

Усі ці обставини зумовлюють необхідність формування кола зацікавлених осіб навколо проблем дитячо-юнацького спорту загалом, включаючи державні та недержавні організації, формальні і неформальні, а також врахування інтересів і визначення ролі громадських організацій, якими виступають численні спортивні клуби, федерації з видів спорту, асоціації суддів та тренерів тощо.

Дискусія. Оскільки ми досліджуємо дитячо-юнацький спорт як соціальне явище, яке відображає потреби та інтереси суспільства, що формуються під впливом різних чинників, необхідно особливу увагу звернути на ті з них, що найбільше впливають на формування середовища, в якому відбуваються процеси функціонування дитячо-юнацького спорту як системи. З точки зору організації та управління системою дитячо-юнацького спорту на сьогодні в Україні таким фактором виступають ринкові відносини, які останнім часом є системоутворюючими та системозмінюючими для різних сфер діяльності суспільства, в тому числі й для дитячо-юнацького спорту [2; 1]. Отже, важливим ми вважаємо визначення понять «ринку» та «ринкове середовище».

За визначенням С. Мочерного, ринок – це система економічних відносин, пов'язаних з обміном товарів та послуг на основі широкого використання різноманітних форм власності, товарно-грошових та фінансово-кредитних механізмів. Тобто ринок – це елемент ринкової економіки, куди входять сфери виробництва, розподілу, споживання.

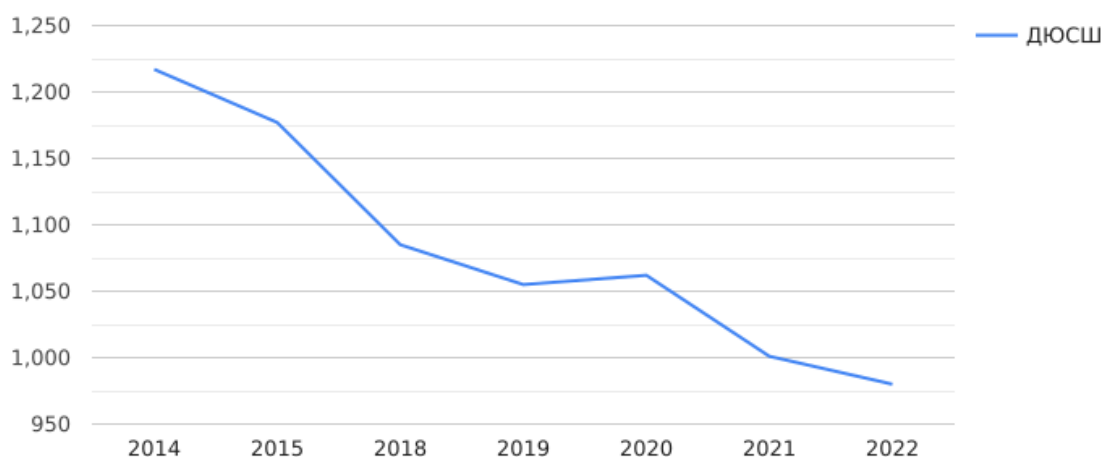

Рис. 1. Кількість дитячо-юнацьких шкіл в Україні за роками

Є два сектори економіки – ринковий та неринковий (бюджетний). Співвідношення між ними зумовлюється сукупністю факторів, притаманних лише тій чи іншій країні. Ринковий сектор працює заради прибутку, сам заробляє і сам на свій ризик витрачає. Бюджетний сектор виробляє необхідні для суспільства товари та послуги, там головне – не прибуток, а задоволення потреб. Він працює на гроші, виділені з бюджету, витрачає кошти суворо за цільовим призначенням [4].

Розрізняють кілька таких видів ринку: ринок виробників, ринок споживачів, ринок посередників, ринок громадських організацій, міжнародний ринок. Усі вони є основою для загального ринкового середовища.

Сфера фізичної культури і спорту, в тому числі і дитячо-юнацький спорт, належить до невиробничої сфери національної економіки, або, як її ще називають автори, сфери послуг, оскільки основним продуктом, що виробляється у цій сфері, є послуги (спортивно-видовищні, фізкультурно-спортивні, фітнес-послуги, реабілітаційні, рекреаційні тощо) [7]. Специфічним цей вид продукту робить те, що ці послуги зазвичай виробляються і споживаються одночасно, не переміщуючись від виробника до споживача.

Але виробляючи самостійно продукт, що має усі властивості товару, і формуючи самостійний ринок послуг, сфера фізичної культури і спорту не може розглядатися відокремлено від інших сфер виробництва й економічного середовища в цілому.

Чинники, які впливають на процес функціонування дитячо-юнацьких спортивних організацій, можна поділити на внутрішні та зовнішні, а за визначенням інших авторів, на об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних належать економічні, правові, політичні, науково-технічні, соціально-демографічні фактори. До суб'єктивних – професійно-кваліфікаційні, соціально-культурні [4].

Суб'єктів, які мають економічну, соціальну, функціональну зацікавленість у налагодженні організаційної взаємодії навколо дитячо-юнацького спорту, називають стейкхолдерами. Найбільш змістовне, на нашу думку, визначення поняття «стейкхолдер» дає автор Едвард Фрімен: «Стейкхолдер – це індивід або група індивідів, які безпосередньо впливають на досягнення мети організації або на роботу організації у цілому».

Стейкхолдери можуть бути всередині організації, за її межами або бути окремими суб'єктами, які роблять свій внесок у роботу організації. Стейкхолдери – зацікавлені сторони в діяльності організації, що можуть бути залежними від неї або впливати на її діяльність [13]. Стейкхолдерів у системі дитячо-юнацького спорту умовно можна поділити на внутрішніх та зовнішніх [1].

Висновки. Дитячо-юнацька спортивна організація забезпечує пошук, розвиток та підтримку дітей та молоді, створення необхідних умов для максимальної реалізації

їхніх здібностей в обраному виді спорту та для підготовки резерву для спорту вищих досягнень, змістовного відпочинку і дозвілля, повноцінного оздоровлення, загартування, формування здорового способу життя вихованців засобами фізичної культури і спорту, але на сьогодні в ринкових умовах це ще й об'єкт цих відносин. Процес комерціалізації спорту торкнувся також і дитячо-юнацький спорт.

Аналіз спеціальних літературних джерел дав можливість стверджувати, що система фізичної культури і спорту, яка склалася в Україні до 90-х років XX століття, у тому числі і дитячо-юнацьких спортивних організацій, була дієвою в розвитку масовості і підготовки спортивного резерву на той час, проте в сучасних соціально-економічних умовах вона не здатна вирішувати поставлені перед нею завдання. У результаті проведених досліджень нами виявлено чинники, які впливають на діяльність дитячо-юнацьких спортивних організацій. Важливе значення у розвитку фізичної культури і спорту мають фактори зовнішнього середовища, оскільки вони характеризуються широким спектром впливу на організацію діяльності організацій, свідомість споживачів послуг, на вибір стратегії суб'єктів дитячо-юнацького спорту. Також велике значення мають позиція керівництва або вплив державних органів у розвитку таких організацій. Законодавча база визначає правила, за якими здійснюється керівництво і діяльність дитячо-юнацької спортивної організації.

Отже, на нашу думку, вивчення організаційних проблем у діяльності дитячо-юнацьких спортивних організацій у ринкових умовах та визначення перспектив їх розвитку дозволить підвищити ефективність їх функціонування в ринкових умовах. Опитування аудиторії споживачів та експертів дозволить виявити напрями подальшого вдосконалення діяльності організацій у дитячо-юнацькому спорті.

Перспективи подальших досліджень. Зважаючи на вищевикладене, зазначимо, що необхідно розробити концептуальні засади розвитку дитячо-юнацького та резервного спорту в Україні в сучасних умовах. Це дозволить створити цілісну систему підготовки спортивного резерву і буде об'єднувати та координувати кадрові, фінансові, матеріально-технічні та науково-методичні ресурси, сприятиме розвитку видів спорту, у яких спортсмени України зможуть досягти високих результатів на чемпіонатах Європи, світу та олімпійських іграх, дозволить зберегти й удосконалити систему підготовки спортивних резервів, підвищити якість функціонування суб'єктів дитячо-юнацького спорту. Положення даної концепції повинні передбачити низку необхідних заходів, спрямованих на підвищення ефективності підготовки спортивного резерву, а також структурну модель організаційних зв'язків між усіма зацікавленими сторонами цього процесу.

Конфлікт інтересів. Автори запевняють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вареник О. Організаційні заходи налагодження взаємодії між суб'єктами спорту для всіх на місцевому рівні. *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення* : матеріали IX Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Львів, 2014. 346 с.
2. Завальнюк О. Юридичні засади регулювання сучасної спортивної діяльності. *Політологічний вісник*. 2014. Вип. 76. С. 109–120.
3. Меленчук В.М., Савіна О.Ю. Проєктний менеджмент в спорті. сучасні реалії. *Управління проєктами у розвитку суспільства* : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, КНУБА, 2020. С. 240–244.
4. Мусієнко А., Цимбалюк Ж. Сучасні тенденції розвитку баскетболу 3×3. Харків, 2021.

5. Оніпченко М.С., Богданов В.В., Приступа Д.С. Реалізація антикризової політики інноваційно орієнтованих суб'єктів підприємництва в умовах активізації маркетингового менеджменту. *Домінанти соціально-економічного розвитку України у нових реаліях* : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та студентів, м. Київ, 29 березня 2024 року. Київ, 2024. С. 63–66.
6. Оніпченко М.С. Актуальні проблеми управління дитячо-юнацьких організацій в умовах комерціалізації. *Молодь та олімпійський рух* : матеріали XVII Міжнародної конференції молодих вчених. Київ, 2024.
7. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 23.01.2024).
8. Про власність : Закон України від 07.02.1991 р. № 697-XII : станом на 20 черв. 2007 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-12#Text>.
9. Hochstetler DR. Risk and uncertainty in youth sport. *J Emerg Sport Stud*. 2022. <https://doi.org/10.26522/jess.v3i.3719>.
10. Koller D. Identifying youth sport. *SSRN Electron J*. 2022. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4114970>.
11. Hayes D. Youth work and sport. *Child Young People Now*. 2022. № 6. P. 27–30. <https://doi.org/10.12968/cypn.2022.6.27>.
12. Kim N., Park S.H. Study on the sport development model and developmental assets for youth sport promotion: youth volleyball. *Korean J Sports Sci*. 2021. № 30 (3). P. 161–74. <https://doi.org/10.35159/kjss.2021.6.30.3.161>.
13. Newman T.J., Lower-Hoppe L.M., Burch M., Paluta L.M. Advancing positive youth development-focused coach education: contextual factors of youth sport and youth sport leader perceptions. *Manag Sport Leis*. 2020. № 1. P. 15. <https://doi.org/10.1080/23750472.2020.1766760>.
14. Kazantseva N.A., Kozyrev N.A., Kozyreva O.A. Theorization of the possibilities of managing the involvement quality of a person in the sports and educational environment of the sports school. *Tambov university review. Series "Humanities"*. 2020. № 188. P. 105–113.
15. Varenik V., Onipchenko M. Organizational Conditions of Functioning of Children and Youth Sports in Ukraine. 2024 1st International Conference. The Teaching, Learning, Medical and Psychological Support as Challenges of 21st Century: Preschool, Secondary, Extracurricular, Vocational, Higher and Postgraduate Education. 2024 (No. 11s1), Warsaw, Poland. East European Association of Scientists. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10952314>.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Вареник Олег Миколайович <https://orcid.org/0000-0002-5246-8065>, varvoleg18@gmail.com

Оніпченко Максим Сергійович <https://orcid.org/0009-0003-8215-5283>, monipchenko@uni-sport.edu.ua

Національний університет фізичного виховання і спорту України,
вул. Фізкультури, 1, м. Київ, 03150, Україна

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Varenik Oleg <https://orcid.org/0000-0002-5246-8065>, varvoleg18@gmail.com

Onipchenko Maksym <https://orcid.org/0009-0003-8215-5283>, monipchenko@uni-sport.edu.ua

National University of Ukraine on Physical Education and Sport,
Fizkul'tury str., 1, Kyiv, 03150, Ukraine